

Profesionalna orijentacija kao dio poslova stručnog suradnika pedagoga

Rozana PETANI

Sveučilište u Zadru - Odjel za pedagogiju

Ana Marija IVELJIĆ

Sveučilište u Zadru - Odjel za pedagogiju

Petar SIKIRIĆ¹

UDK: 37.048

UDK: 331.548

DOI: 10.15291/ai.3207

PRETHODNO PRIOPĆENJE

Primljeno: 23. studenoga 2020.

SAŽETAK

KLJUČNE RIJEČI:

*osnovna škola, pedagog,
profesionalna orijentacija,
srednja škola, učenici*

Nema čovjeka koji se za života barem jednom nije susreo s odlukama profesionalnog izbora o nastavku obrazovanja ili zapošljavanju. Takve odluke u velikoj mjeri mogu odrediti budućnost čovjeka, njegov materijalni i društveni položaj, a samim time i budućnost šire zajednice. S obzirom na to uočava se velika važnost odgojno-obrazovnog sustava da kvalitetno odgovori na izazove profesionalnoga razvoja učenika. U razdoblju završetka osnovne i srednje škole učenici se susreću s donošenjem odluka koje mogu odrediti njihovu budućnost i život. Stoga, odgojno-obrazovne ustanove u suradnji s obitelji i ostalim čimbenicima profesionalne orijentacije imaju ključnu ulogu u pomaganju učenicima prilikom rješavanja problema na koje nailaze pri izboru zanimanja ili daljnjega obrazovanja. Pedagozi kao stručni suradnici trebaju profesionalno informirati i savjetovati učenike, uzimajući u obzir njihove specifičnosti, sklonosti, interese i sposobnosti, istovremeno svjesni i stalnih promjena koje se događaju na tržištu rada gdje dolazi do nestajanja pojedinih zanimanja, ali i nastanka novih. Upravo je zbog toga uloga školskoga pedagoga u području profesionalne orijentacije izuzetno važna i dragocjena, posebno u onim školama gdje je pedagog jedini stručni suradnik.

¹ Petar Sikirić, magistar je pedagogije i sociologije. Diplomirao je na Odjelu za pedagogiju Sveučilišta u Zadru 2020. godine.

Cilj je rada bio ispitati mišljenje i iskustva stručnih suradnika pedagoga o ostvarivanju programa profesionalne orijentacije učenika u osnovnim i srednjim školama u gradu Zadru. Istraživanje je provedeno kvalitativnom metodom polustrukturiranoga intervjua. Rezultati su pokazali kako su stručni suradnici pedagozi osvjješteni o važnosti ostvarivanja profesionalne orijentacije, a koriste se raznim metodama i oblicima rada pri realizaciji programa profesionalne orijentacije. Nadalje, istraživanje je pokazalo da postoje manje razlike u poslovima profesionalne orijentacije s obzirom na vrstu ustanove te radni staž stručnih suradnika pedagoga. Razlike uglavnom proizlaze s obzirom na angažiranost, inicijativnost, stavove, vrijednosti te motivaciju stručnih suradnika pedagoga u ostvarivanju programa profesionalne orijentacije. Osim toga, realizacija programa profesionalne orijentacije zahtijeva neposredan rad s učenicima te suradnju s nastavnicima, roditeljima, zavodom za zapošljavanje te ostalim vanjskim i unutarnjim čimbenicima profesionalne orijentacije.

UVOD

Profesionalnu orijentaciju možemo sagledati kao multidisciplinarnu aktivnost niza srodnih znanosti poput pedagogije, sociologije, psihologije, ekonomije i sl. (Lančić, Majski-Cesarec i Musil, 2010). Također, profesionalna orijentacija se može sagledati kao stručna i društvena djelatnost nastala iz potrebe za što adekvatnijom pripremom i usmjeravanjem ljudi za zaposlenje i tržište rada te nastavak obrazovanja. Ono što čini osnovu takvih pretpostavki temelji se na sljedećim spoznajama: ljudi se razlikuju s obzirom na znanje, vještine, obrazovanje, motivaciju za rad i sl. Dakle, rad ili obrazovanje određuje ljudske specifične zadatke s obzirom na njegovo znanje, vještinu ili motivaciju, a samim time ljudi s različitim osobinama ne mogu se na isti način prilagoditi na sve radne ili obrazovne zahtjeve (Rozmarić, 1976). Prema Jelavić (1976) ne postoji čovjek koji se ne bi mogao adaptirati na neku vrstu radne ili obrazovne aktivnosti. Profesionalna orijentacija kao takva ima veliko individualno, ali i društveno značenje. Prema Šverko (2012) donošenje odluke o izboru zanimanja ili obrazovanju najvažnija je odluka u životu čovjeka jer ima i individualne, ali i društvene konotacije. Niti pojedincu, a niti društvu nije isto je li izbor obrazovanja ili zanimanja izvršen tako da čovjeku omogućuje veće zadovoljstvo i uspješnost ili ne. Stoga, djelatnost profesionalne orijentacije uzima u obzir interese čovjeka i društva koji u svojoj biti ne smiju biti u raskoraku. Autor Jelavić (1976) navodi nekoliko uzroka koji mogu dovesti do raznih problema u praksi profesionalne orijentacije učenika. Prvi od uzroka je neusklađenost između odgojno-obrazovnih struktura i tržišta rada. Individualne želje učenika te interesi i kapaciteti škola, posebno srednjih škola, stavljeni su iznad stvarnih potreba tržišta rada te se ravnoteža narušava. Kada pojedinac odabire onaj profesionalni razvoj koji nije adekvatan njegovim osobinama, ne može se prilagoditi radu ili obrazovanju. Tada ne gubi samo pojedinac, nego i društvo. Profesionalna orijentacija kao stručna i društvena aktivnost usmjerena je na prevladavanje ovakvih suprotnosti (Jelavić, 1976). Ona to postiže pomažući čovjeku da izabere onaj pravac profesionalnoga razvoja koji će što više dovesti u sklad njegove individualne karakteristike sa zahtjevima rada, odnosno obrazovanja u koje ulazi.

Na profesionalnu orijentaciju možemo gledati kao na permanentni proces koji započinje od najranije mladosti i nikad ne završava. Za razliku od ranije, danas se čovjek tijekom svoga obrazovnog i radnog vijeka često nađe u situa-

ciji kada mora donositi više ili manje sudbonosne profesionalne odluke. Stoga, odgoj za izbor puta profesionalnoga razvoja mora nastojati razviti čovjekovu sposobnost samostalnoga i autonomnoga, neovisnoga razrješavanja profesionalnih problema koje susreće u svom obrazovnom i radnom vijeku (Šverko, 2012). Kao odgojna djelatnost profesionalna orijentacija mora imati u vidu čovjeka koji izborom određenog pravca profesionalnoga razvoja više ili manje razvija svoje ljudske potencijale. Prema Dubravac Šigir (2011) profesionalna orijentacija ima svoje mjesto unutar obrazovnoga sustava u Republici Hrvatskoj čija je svrha omogućiti učenicima daljnji razvoj njihovih profesionalnih puteva i interesa. Zbog svega toga profesionalna orijentacija ne može biti ono što mi želimo ili ne želimo prihvatiti. Ona mora imati svoje mjesto u školi te koliko je škola usmjerena prema učeniku, tržištu rada i društvu uopće, toliko će ona biti i sposobna razriješiti pitanja koja se permanentno pojavljuju i razrješavaju na relaciji čovjek, obrazovanje i rad. S obzirom na stalne tehnološke, ekonomske i društvene promjene u našem društvu, sve se više uviđa značenje smišljenoga i organiziranoga razvoja profesionalne orijentacije. Zbog toga se profesionalna orijentacija treba promatrati kao integralni dio kadrovske politike i funkcije društva. Odgojno-obrazovne ustanove, pripremajući buduće kadrove pomoću različitih sadržaja, metoda i tehnika rada profesionalne orijentacije, obavljaju vrlo odgovornu društvenu djelatnost. Isticanjem profesionalne orijentacije kao pedagoške kategorije želi se naglasiti da je ona sastavni i neodvojiv dio odgojno-obrazovnoga procesa i da nitko izvan škole ne može obavljati tu funkciju u ime nje. Time se ističe dužnost svake škole da u profesionalnom usmjeravanju svojih učenika preuzme i izvršava one zadatke koje nitko drugi ne može obavljati. Ostvarivanje ciljeva i zadataka profesionalne orijentacije u obrazovnim ustanovama, kao trajne i sistematski organizirane pomoći učenicima, od odgojnoga formiranja ličnosti, profesionalnoga informiranja, savjetovanja o izboru zanimanja i škole do praćenja obrazovnoga i profesionalnoga razvoja u savjetovanoj školi, odnosno zanimanju, moguće je jedino uz zajedničke napore škola i društva (Novaković, 1976).

Zakoni o osnovnom i srednjem školstvu jasno ističu potrebno prisustvo profesionalne orijentacije kao profesionalne djelatnosti u odgojno-obrazovnom sustavu. Prema Barbarović i Šverko (2011) djelatnost profesionalne orijentacije učenika spominje se kao trajna, sistematski organizirana i kontinuirana djelatnost i proces. Takav proces pretpostavlja i jedinstveni sustav profesionalne orijentacije, dakako prilagođen stupnju i vrsti škole i drugim specifičnostima.

Danas postoji izgrađen jedinstveni sustav profesionalne orijentacije u vidu suradnje između škola, ali i zavoda za zapošljavanje i drugih dionika profesionalne orijentacije. Kada bismo profesionalnu orijentaciju slikovito prikazali kao lanac profesionalnoga razvoja mladoga čovjeka, tada bi škole, tzv. općega ili bazičnoga obrazovanja (osnovna škola) činile osnovnu kariku toga lanca (Vizek Vidović i Potočnik, 2013). Osnovnu školu prođu gotovo svi mladi, u to vrijeme mogući su najdjelotvorniji odgojni utjecaji, kao i korekcije u odgajanju, razvijaju se radne navike i navike učenja, razvijaju se interesi učenika te se krajem osnovnoga obrazovanja učenici profesionalno usmjeravaju. Dosadašnja isticanja zadataka osnovnih i srednjih škola na provođenju profesionalne orijentacije, odnosno ugrađivanje te djelatnosti u odgojno-obrazovni proces nikako ne bi trebalo smatrati smanjivanjem rada na profesionalnoj orijentaciji zavoda za zapošljavanje. Iako je zavod za zapošljavanje ključni institucionalni nositelj djelatnosti profesionalne orijentacije, kao takav čimbenik javljaju se i odgojno-obrazovne ustanove, ali to nikako ne znači da treba postavljati zidove među njima, bilo u pogledu povezanosti i nadležnosti, bilo u pogledu odgovornosti za profesionalno usmjeravanje mladih generacija (Šverko, 2012). Od velike je važnosti istraživanjem saznati mišljenje pedagoga o ostvarivanju profesionalne orijentacije te njihovoj ulozi, uključenosti i kompetencijama koje posjeduju za provođenje profesionalne orijentacije. Treba istaknuti kako se u literaturi pojam *profesionalna orijentacija* često koristi i pod nazivom *profesionalno usmjeravanje*. U radu će se koristiti pojam *profesionalna orijentacija*.

Razvoj profesionalne orijentacije u svijetu i Republici Hrvatskoj

Razni autori i teoretičari nisu jedinstveni u tvrdnji gdje se i kada prvi put pojavljuje i primjenjuje profesionalna orijentacija. Marušić (1986) piše da se profesionalna orijentacija počela primjenjivati u SAD-u oko 1900. godine kada je Frank Parsons davao migrantima savjete pri izboru posla. Međutim, isti autor navodi kako je ideja o profesionalnom razvoju kao kontinuitetu od škole do rada te u etapama profesionalnoga razvoja rođena vjerojatno u Europi te je brzo prihvaćena u SAD-u. Od 1942. godine profesionalni se razvoj shvaća kao utjecaj na cjelokupni čovjekov razvoj. Također, Marušić (1986) sažeto informira o shvaćanjima profesionalne orijentacije u pojedinim zemljama svijeta. U Kanadi se do 60-ih godina 20. stoljeća profesionalna orijentacija razumjela kao izbor zanimanja/škole. Takav se stav promijenio i već se 80-ih godina na

profesionalnu orijentaciju gleda kao na razvojni koncept, a mnogi stručnjaci ističu da je ona razvojni proces koji pomaže pojedincu da se prilagođava promjenama dinamičnoga društva. Profesionalna orijentacija ima dugu tradiciju i u Francuskoj, a organizacijski je provode tri čimbenika: škole, centri za savjetovanje učenika i roditelja te zavodi za zapošljavanje. U Njemačkoj postoje dva sustava profesionalne orijentacije: školski (u nadležnosti ministarstva obrazovanja) te profesionalni sustav (u nadležnosti organizacija za zapošljavanje). Švedska je između dva rata stvorila vezu između škola i agencija za zapošljavanje radi međusobne koordinacije tijekom ostvarivanja profesionalne orijentacije. Ta je suradnja stvorila uvjerenje o potrebi kontinuirane profesionalne orijentacije i donošenja odluka o izboru zanimanja. Marušić (1986) spominje i iskustva u Brazilu i zemljama Latinske Amerike. U Brazilu se profesionalna orijentacija uvodi u škole 1975. godine s ciljem mijenjanja socioekonomske strukture zemlje. U Latinskoj Americi školska se orijentacija posve odvađa od profesionalne. Školska je orijentacija integrirana u školski sustav, a njezina je temeljna zadaća pomoći učenicima u prikupljanju informacija koje će pomoć pri izboru škole, rješavanju manjih socijalnih problema i razvoju u školovanju.

Profesionalnom orijentacijom u Republici Hrvatskoj tradicionalno se bavi Hrvatski zavod za zapošljavanje, institucija stara više od 100 godina. Zavod se u početku nije bavio profesionalnim usmjeravanjem sve do 1931. godine kada se osniva Stanica za savjetovanje pri izboru zvanja u Zagrebu. Stručnjaci koji su se bavili savjetovanjem, a osobito liječnici u Stanici, surađivali su sa školskim liječnicima koji su utvrđivali tjelesni razvoj, nedostatke i sposobnosti učenika. Stoga, te se aktivnosti smatraju početcima sustavnoga i organiziranoga profesionalnog savjetovanja i orijentacije u Republici Hrvatskoj (Strugar i Čorak, 2016). Od 1955. do 1960. godine sustavno se izrađuju programi profesionalne orijentacije i uređuje zakonska osnova. Krajem 1965. godine u zavodima za zapošljavanje formiraju se sektori za profesionalno informiranje i psihologijska ispitivanja. Strugar i Čorak (2016) ističu da su stručne službe za profesionalnu orijentaciju kod nas locirane u zavodima za zapošljavanje. Profesori pedagogije ili psihologije koji se bave profesionalnim usmjeravanjem rade u školama, socijalnim ustanovama i u posebnim stručnim službama. Zavod za zapošljavanje djelovao je od 1991. do 1996. godine u sastavu Ministarstva rada i socijalne skrbi i obitelji, a tada se uz naziv profesionalna orijentacija počinje koristiti i naziv profesionalno usmjeravanje. Profesionalna orijentacija koju posljednjih desetljeća provodi Hrvatski zavod za zapošljavanje obuhvaća

rad s nezaposlenim ili drugim osobama koje traže zaposlenje i s učenicima osnovnih i srednjih škola (Strugar i Čorak, 2016). Prema tome, u Republici Hrvatskoj danas postoji profesionalna orijentacija kao organizirani sustav pružanja informacija, savjeta i preporuka kao važne djelatnosti Hrvatskog zavoda za zapošljavanje.

SASTAVNICE PROFESIONALNE ORIJENTACIJE

Profesionalno informiranje

Iako se aktivnosti profesionalne orijentacije mogu podijeliti u tri dijela: informiranje, savjetovanje i praćenje, profesionalno informiranje je po autoru Jelaviću (1976) najšira aktivnost profesionalne orijentacije u školama. Pod profesionalnim informiranjem obuhvaćamo onaj dio rada na profesionalnoj orijentaciji koji karakterizira usvajanje jednoga zaokruženoga, logičkoga pregleda činjenica i generalizacija o svijetu rada, obrazovanja i profesionalnoga razvoja čovjeka kojemu je cilj da se mladoga čovjeka osposobi za aktivan i odgovoran odnos prema profesionalnom razvoju. Konkretnije, nekoliko osnovnih zadataka profesionalnoga informiranja u školi su (Jelavić, 1976): usvajanje određenih znanja o radu (zanimanja, djelatnosti i sl.), mogući putovi profesionalnoga razvoja radom, obrazovanjem i osposobljavanjem, razvijanje pozitivnoga odnosa prema svakom radu, osposobljavanje učenika za samostalno i valjano donošenje odluka o svom budućem profesionalnom razvoju.

Marušić (1990) ističe da je profesionalno informiranje usmjereno na upoznavanje učenika i roditelja sa zanimanjima i školama u okružju. Postupak profesionalnoga informiranja ostvaruje se na dva načina: uključivanjem profesionalne orijentacije u sve ili većinu nastavnih predmeta te posebnim oblicima i sredstvima rada kao što su: predavanja, ankete, ekskurzije u radne organizacije, film, radio itd. (Marušić, 1990). Strugar i Čorak (2016) smatraju da profesionalno informiranje ne treba razumjeti kao distribuciju informacija, odnosno navode kako učenici trebaju informaciju shvatiti u odnosu na vlastite ciljeve i vrijednosti, dakle informacija mora odgovarati individualnim potrebama učenika. Profesionalno se informiranje razumije i kao upoznavanje mladih i odraslih koji su pred izborom zanimanja s obilježjima svijeta rada, raznovrsnim vrstama zanimanja te njihovim prednostima i nedostacima, sa sadržajem rada u uvjetima u kojima se radi, psihofiziološkim osobinama oso-

be koja se opredjeljuje za određeno zanimanje, mogućnostima zapošljavanja i napredovanja, s perspektivnim potrebama društva, društvenim statusom i sl. Nadalje, profesionalne informacije učenik treba pronalaziti iz različitih izvora i oblika, u izravnom dodiru s konkretnim životom, kao što je kontakt s ljudima određenoga zanimanja, konkretan rad, susret sa stručnjacima i sl. (Strugar i Čorak, 2016). Kaurinović, Perin i Santini (2014) navode kako se učenike može informirati pismenim ili usmenim putem te individualnim ili grupnim razgovorima. Prema tome, bitno je učenike navesti na traženje, ispitivanje i postupno otkrivanje drugih zanimanja koja mu se počinju sviđati, također učenici moraju postati svjesni da osnovi svako zanimanje podrazumijeva određene sposobnosti i da nije dovoljno samo nešto voljeti. Dakle, profesionalno informiranje se mora shvaćati kao dio profesionalne orijentacije.

Profesionalno savjetovanje

Druga temeljna sastavnica profesionalne orijentacije je profesionalno savjetovanje. Kaurinović, Perin i Santini (2014) smatraju kako se profesionalnim savjetovanjem sugerira učenike na sagledavanje vlastitih realnih potencijala i mogućnosti da bi donijeli optimalne odluke o nastavku obrazovanja ili zaposlenju. Profesionalno savjetovanje, kao dio profesionalne orijentacije, pomaže učeniku bolje razumjeti sebe i okolinu te omogućuje razvijanje samopouzdanja. U pedagoškom radu pomaže uočiti uzroke određenih učenikovih poteškoća, ali i omogućuje uočavanje učenikovih potreba i interesa. Savjetovanje treba individualizirati jer u tom slučaju učenik razumije da se bavimo njime kao osobom koja ima svoje potrebe, interese, želje, prednosti i ograničenja. Marušić (1986) navodi da savjetovanje ne obuhvaća samo pružanje pomoći pri izboru škole i zanimanja, već i druge aspekte učenikova razvoja i zajedničko razmatranje na koji način zadovoljiti njegove potrebe. Prema Strugar i Čorak (2016) prilikom savjetovanja je potrebno uzeti u obzir interese, sklonosti, specifičnosti, motive i potrebe učenika, njegovu sliku o sebi, odnosno njegovu percepciju određenih zanimanja te vlastitoga profesionalnog puta, savjetovanje se treba bazirati na dugoročne zadatke profesionalnoga razvoja učenika, mora se provoditi sa svim učenicima bez obzira na dob učenika te treba omogućiti svakom učeniku samostalno donošenje profesionalnih odluka. Određeni rezultati istraživanja pokazuju djelotvornost savjetovanja. Anketom se u Francuskoj kontrolirao uspjeh savjetovanih osoba tri godine nakon davanja

savjeta. Utvrđeno je da je među osobama koje su prihvatile savjet bilo 3 % onih koji nisu uspjeli u praktičnom radu, u odnosu na 17 % među onima koji savjet nisu poslušali. Među onima koji su savjet poslušali bilo je 82 % zadovoljnih izabranim poslom, nasuprot 46 % zadovoljnih među onima koji nisu prihvatili savjet (Strugar i Čorak, 2016).

Profesionalno vođenje i praćenje

Bogdanović (2009) smatra kako se profesionalno vođenje i praćenje odnosi na pomoć prilikom usmjeravanja učenika prema društveno valjanim ciljevima na temelju učenikovih želja i interesa. Isti autor navodi da se vođenjem pomaže učenicima u rješavanju osobnih poteškoća, a posebno neodlučnim učenicima prilikom donošenja odluke o profesionalnom izboru. Isti autor navodi kako se profesionalni razvoj pojedinca ne ostvaruje sam od sebe, nego je rezultat odgojnoga procesa. Jedno od sredstva odgoja jest i vođenje. Vođenje je stil postupanja učitelja ili nastavnika prema djetetu, to je način strukturiranja i operacionalizacije interakcije i komunikacije između subjekta odgoja. Prema tome, vođenje je potrebno, ali se iz njega mora isključiti nasilje nad djecom, nametanje i propisivanje svega, a ne odgoj u kojemu se sve prepušta samostalnom djelovanju. Dakle, nije problem treba li voditi, nego kako voditi. Odgovor na to pitanje pokušavao se dati trima načinima vođenja: autoritarnim (vođa postavlja zadatke, uloge su jasno određene); demokratskim (vođa potiče raspravljanje o zadacima, potiče diskusiju); *laissez-faire* (grupa je bez vođe, svatko radi kako hoće). Rezultati istraživanja pokazali su da je demokratsko vođenje dalo bolje rezultate u odnosu na ostala dva načina (Vujičić, 2013). Može se zaključiti da bi demokratski model vođenja u odgojnom djelovanju najviše odgovarao demokratskim društvima koja uvažavaju slobodu izbora i odlučivanja. Vujičić (2013) smatra kako demokratski model vođenja ne podržava popuštanja, ne temelji se na nasilju i permisivnosti u svemu, u njegovoj je biti razgovor, dogovor, prihvaćanje i ostvarivanje preuzetih obveza te odgovornosti. Strugar i Cindrić (2004) smatraju kako svi uočljivi aspekti o učenikovim specifičnostima, sklonostima, motivima i interesima trebaju poslužiti kao temeljno polazište za procese vođenja i praćenja kako bih se pozitivne strane učenika i dalje razvijale.

NOSITELJI PROFESIONALNE ORIJENTACIJE

Budući da su profesionalni razvoj i profesionalna zrelost rezultat odgoja i obrazovanja, razumljivo je da je u taj proces uključeno više čimbenika, a najvažniji su obitelj, odgojno-obrazovne ustanove s različitim aktivnostima i subjektima, zavod za zapošljavanje te različite udruge i društva.

Obitelj

Obitelj je temeljna društvena jedinica te ima ključnu odgojnu funkciju općenito pa tako i u profesionalnom razvoju djeteta. Perin i Drobac (2010) navode kako roditelji odgajanjem uvelike utječu na profesionalni izbor svoje djece, ali i cjelokupna obiteljska situacija te pripadnost određenoj društvenoj klasi utječe na profesionalni izbor. O roditeljima, o uvjetima u kojima se ostvaruje obiteljski odgoj, uvelike ovisi razvoj radnih navika, djetetov odnos prema radu, međusobni odnosi i sustav vrijednosti. Ivanović i Rajić-Stojanović (2012) navode kako određena obilježja obitelji uvelike utječu na školski uspjeh djece poput: odnos između članova obitelji, ponašanje roditelja, odnos prema djetetu i socioekonomsko stanje te emocionalni sklad u obitelji, školska spremna roditelja i njihov stil rukovođenja te kvaliteta obiteljske interakcije. Dakle, različita obiteljska obilježja snažno utječu na školski uspjeh učenika, a time i u značajnoj mjeri na profesionalni razvoj i profesionalnu orijentaciju učenika. Rezultati istraživanja stranih autora pokazuju kako odlučivanje otežava pretjerana uključenost roditelja u učenikove planove o obrazovanju i zapošljavanju, pretjerana briga i zaštita te obiteljske kolizije pri čemu jedan roditelj s djetetom zauzima stav suprotan stavu drugog roditelja (Ivanović i Rajić-Stojanović, 2012). Ističe se kako roditelji koji dolaze iz srednjega društvenog sloja najčešće naglašavaju inicijativnost i neovisnost, dok roditelji koji dolaze iz nižega društvenog sloja najčešće potiču konformizam, kao što primjerice djeca roditelja koji obavljaju poslove u zdravstvu najčešće žele nastaviti obrazovanje upravo u zdravstvu, a učenici čiji roditelji obavljaju manualne poslove najčešće biraju poslove u istom području (Ivanović i Rajić-Stojanović, 2012). Jakelić (1966) razlikuje tri etape u profesionalnoj orijentaciji – pripremna etapa, savjetovanje pri izboru škole ili zanimanja i praćenje uspjeha savjetovanih osoba – te smatra da obitelj može uspješno raditi u prvoj, pripremnoj etapi profesionalne orijentacije, dok u drugoj i trećoj tek na ostvarivanju nekih zadataka. Stoga ističe

kako u pripremnoj etapi obitelj može upoznavati osobine djeteta i voditi njegov razvojni put, odgajati za pravilan odnos prema radu i razvijati radne navike te pozitivan odnos prema vrsti rada, upoznati dijete s pojedinim školama i zanimanjima te ukazivati na predrasude i pogrešna shvaćanja rada, zanimanja i izbora zanimanja.

Odgojno-obrazovne ustanove

Strugar i Cindrić (2004) navode kako se najviše očekuje da odgojno-obrazovne ustanove doprinose ostvarivanju ciljeva profesionalnoga razvoja, a to su predškolske ustanove, osnovna i srednja škola te visokoškolske ustanove. Prema Pađen (2011) osnovna škola je temeljna komponenta sustava profesionalnoga usmjeravanja i profesionalnoga razvoja jer ostvaruje organizirano i jedinstveno odgoj i obrazovanje u najduljem trajanju i za cijele generacije. Kvalitetan rad škole temelji se na školskom programu profesionalnoga razvoja koji je dio školskog kurikulumu, a objedinjuje sve sadržaje i aktivnosti koje škola ostvaruje u redovnoj nastavi, u izvannastavnim aktivnostima i izvanučioničkom nastavom te natjecanjima, susretima i smotrama učenika (Strugar i Cindrić, 2004). Cilj je školskoga programa profesionalnoga razvoja omogućiti učenicima da upoznaju svoje sposobnosti, specifičnosti, interese te istraže određena zanimanja i mogućnosti obrazovanja (Perry i VanZandt, 1999). Smatra se kako redovna nastava, kao najorganiziraniji i najsustavniji oblik odgoja i obrazovanja, pruža najšire mogućnosti vođenja učenikova profesionalnoga razvoja. Ciljeve profesionalnoga razvoja svaka škola mora operacionalizirati, što znači da će svaki nastavnik u svom nastavnom predmetu/području pronaći nastavne sadržaje i aktivnosti pomoću kojih se ciljevi ostvaruju i potiču učenikov profesionalni razvoj. Odgojne i obrazovne spoznaje ukazuju na to da nije dovoljno samo imenovati zanimanja, već ih treba povezati s učenikovim osobinama, primjerice sposobnostima, zdravstvenim i tjelesnim stanjem, vještinama, navikama, interesima, emocionalnom inteligencijom i sl. (Perry i VanZandt, 1999). Osim toga nastavnici imaju priliku informirati učenike o načinima i mogućnostima obrazovanja za pojedina zanimanja te o mogućnostima zapošljavanja. Strugar i Čorak (2016) navode nekoliko radnih oblika u ostvarivanju profesionalnoga informiranja i savjetovanja: predavanja, razgovor, pisani i likovni radovi, posjeti, izložbe, profesionalno informiranje pomoću tiskanih materijala te anketiranje.

Rad škole na profesionalnoj orijentaciji temelji se prije svega na radu nastavnika te stručnih suradnika. Rad nastavnika temelji se na dvjema pretpostavkama. Prva je dobro poznavanje socioekonomskoga položaja učenika, uvjeta u kojima učenik živi i uči, odnosno općenito poznavanje njegovih individualnih želja, poznavanje obilježja svijeta rada i obrazovanja i sl. Druga je pretpostavka da nastavnik bez obzira na to radi li se samostalno ili u timu mora uvažavati individualne razlike učenika, što znači da uvažava spoznaje o višestrukim inteligencijama, ali i prepoznavanje učenika koji imaju posebne sposobnosti u nekom području (daroviti učenici) ili imaju poteškoće u učenju i razvoju (Perry i VanZandt, 1999).

Prema Juriću (2004) pedagog kao odgojno-obrazovni profesionalac ima široko područje rada: programiranje i planiranje rada školskoga pedagoga, odgojno djelovanje škole, vrednovanje, pedagoška dokumentacija i informatizacija u školi, suradnja s roditeljima te poslovi profesionalnoga informiranja i savjetovanja. Stoga navodi kako se uspješan rad pedagoga na području profesionalne orijentacije temelji na: dovoljnoj informiranosti pedagoga o načinima izvedbe profesionalne orijentacije, stvarnim mogućnostima škole, što utječe na planiranje i organizaciju rada uopće, otvorenosti za promjene, inovacije, poznavanje individualnih osobina učenika, prikupljanje podataka o specifičnostima, sklonostima i interesima učenika. Rad pedagoga oslanja se na suradnju s odgojnim i obrazovnim čimbenicima u školi i vanjskim čimbenicima. Čimbenici u školi su: učiteljsko vijeće, razrednik te roditelji, a vanjski su čimbenici Hrvatski zavod za zapošljavanje, školska medicina i njezini timovi te srednje škole i trgovačka društva (Jurić, 2004).

Hrvatski zavod za zapošljavanje

U Republici Hrvatskoj postoji profesionalna orijentacija kao organizirani sustav pružanja informacija, pomoći, savjeta, preporuka Zavoda za zapošljavanje kao službe za profesionalnu orijentaciju. U njihovom se radu prepoznaju tri oblika rada: profesionalna orijentacija/usmjeravanje, profesionalno savjetovanje i profesionalno informiranje.

U Zavodu se, osim što se profesionalno usmjerava, kreiraju i nove vrste usluga kao što su e-usmjeravanje koje služe kao pomoć za upravljanje karijerom. Profesionalna orijentacija uvažava i pokušava uskladiti mogućnosti i potrebe učenika s mogućnostima obrazovanja i potrebama tržišta rada. U praksi se

najčešće primjenjuju tri oblika orijentacije: osnovno profesionalno savjetovanje, ciljano profesionalno savjetovanje te karijerno savjetovanje. Najčešće aktivnosti koje provodi Zavod ostvaruje Služba za profesionalnu orijentaciju u osnovnim i srednjim školama. U tom se radu pozornost usmjerava učenicima koji su osnovnu školu završili prema posebnom ili prilagođenom programu. Organiziraju se i dani profesionalnoga informiranja u suradnji s osnovnim i srednjim školama, a u nekim sredinama i u suradnji s gradovima i županijama. Informiranje učenika i roditelja doprinose i druge aktivnosti kao što su: sajmovi poslova, predstavljanje zanimanja traženih na tržištu rada (u suradnji s područnim obrtničkim komorama) i sl. (Zečirević, 2011).

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

S obzirom na stalne gospodarske i društvene promjene koje se događaju u modernom društvu potrebno je učenike uključiti u program profesionalne orijentacije unutar odgojno-obrazovnoga sustava. To se prije svega odnosi na završne razrede osnovnih i srednjih škola. Uloga je pedagoga učenicima ukazati na promjenjivost zbiljanja i potreba tržišta rada kao i na potrebu da se na njih učinkovito odgovori. Također bi pedagog trebao pružiti podršku učenicima kako bi ostvarili svoje mogućnosti nužne za ispunjenje osobnoga života, uzimajući u obzir njihove interese, vještine i specifičnosti. Dakle, predmet je istraživanja usmjeren prema profesionalnoj orijentaciji koja se ostvaruje odgojno-obrazovnim procesom u aktivnostima profesionalnoga informiranja, savjetovanja i praćenja. Prethodne napomene ulaze u krug prije svega pedagoškoga interesa. Iako je on u središtu interesa, spomenut će se i širi kontekst u kojemu mladi donose odluke o izboru zanimanja.

Cilj i zadaci istraživanja

Glavni je cilj istraživanja bio ispitati mišljenja i iskustva stručnih suradnika pedagoga o ostvarivanju programa profesionalne orijentacije učenika u osnovnim i srednjim školama u gradu Zadru te na temelju prikupljenih podataka prikazati ulogu pedagoga u području profesionalne orijentacije učenika u odabranim ustanovama. Iz tako operacionaliziranoga cilja postavljeni su sljedeći istraživački zadatci:

1. Ispitati mišljenja stručnih suradnika pedagoga o važnosti ostvarivanja programa profesionalne orijentacije učenika u osnovnim i srednjim školama.
2. Ispitati na koje načine i koliko često se provodi profesionalna orijentacija učenika u osnovnim i srednjim školama.
3. Ispitati posjeduju li stručni suradnici pedagozi kompetencije potrebne za realizaciju programa profesionalne orijentacije.
4. Ispitati stupanj suradnje stručnih suradnika pedagoga s ostalim čimbenicima profesionalne orijentacije (učiteljima, roditeljima, radnim organizacijama itd.).
5. Ispitati prednosti, ali i poteškoće s kojima se stručni suradnici pedagozi susreću prilikom ostvarivanja programa profesionalne orijentacije učenika.

Metoda i instrument istraživanja

Korištenjem metode polustrukturiranoga intervjua dobiveni su podaci koji su se obrađivali na temelju postavljenih zadataka istraživanja. Metoda polustrukturiranoga intervjua je korištena kako bih se došlo do detaljnijih informacija o ulozi pedagoga u ostvarivanju programa profesionalne orijentacije jer se prethodna istraživanja uglavnom baziraju na mišljenju učenika (Germeijs, Verschueren, 2006) o provedbi programa profesionalne orijentacije. Istraživački je protokol izrađen na temelju unaprijed osmišljenih pitanja. Dakle, svi sugovornici su odgovarali na ista pitanja, a time se osigurala usklađenost podataka dobivenih intervjuiima. Pitanja su podijeljena u nekoliko tematskih blokova kako bih se osigurala lakša evidencija te obrada podataka: važnost programa profesionalne orijentacije učenika, ostvarivanje programa profesionalne orijentacije, osobna kompetentnost pedagoga, suradnja čimbenika profesionalne orijentacije te prednosti i poteškoće u ostvarivanju programa. Istraživački se protokol sastojao od 17 pitanja te potpitanja koja su postavljana sugovornicima kako bih se dobila što detaljnija slika. Svi intervjui su provedeni individualno sa stručnim suradnicima pedagozima, a trajanje intervjua je variralo od 20 do 40 minuta. Svih devet intervjua su snimani, a nakon toga su transkribirani te ručno kodirani. Kako bih se osigurala anonimnost sugovornika u raspravi, dodijeljeni su im šifrirani nazivi tako da je svaki sugovornik označen: slovom P (pedagog) i slovom O (osnovna škola) ili slovom S (srednja škola) te rednim brojem intervjuiranja. Šifrirane se nazive nadalje koristilo u prikazivanju podataka i raspravi. Svakom su

sugovorniku objašnjeni predmet i cilj istraživanja i važnost njihova sudjelovanja te im je zajamčena povjerljivost i anonimnost podataka.

Sudionici istraživanja

S obzirom na to da je riječ o specifičnoj populaciji (stručni suradnici pedagozi zaposleni unutar osnovnih i srednjih škola na području grada Zadra) na kojoj se željelo provesti istraživanje, uzorak je dobiven namjernom tehnikom (Milas, 2005). Uzorak je ciljano i namjerno odabran te je ukupno provedeno 9 polustrukturiranih intervjua u kojima je sudjelovalo 7 stručnih suradnica pedagoginja i 2 stručna suradnika pedagoga različitoga radnog staža/iskustva. Uzorak je heterogen s obzirom na dob, spol, mjesto zaposlenja (osnovna i srednja škola) te radni staž stručnih suradnika pedagoga. Prema tome, 4 stručna suradnika su zaposlena u osnovnim, a 5 u srednjim školama. Radni staž sugovornika varira od 3 do 35 godina. Istraživanje je provedeno u gradu Zadru, u razdoblju između veljače i ožujka 2020. godine u 4 osnovne škole (OŠ Stanovi, OŠ Krune Krstića, OŠ Zadarski otoci, OŠ Petra Preradovića) te 5 srednjih škola (Gimnazija Jurja Barakovića, Prirodoslovno-grafička škola, Strukovna škola Vice Vlatkovića, Obrtnička škola Gojka Matuline, Medicinska škola Ante Kuzmanića).

ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA EMPIRIJSKOGA ISTRAŽIVANJA

Rezultati istraživanja interpretirani su prema postavljenim zadacima istraživanja. Provela se zajednička analiza za obje skupine (osnovna škola i srednja škola) kako bih se uočile određene sličnosti ili razlike u ostvarivanju programa profesionalne orijentacije i uloge pedagoga u provedbi programa s obzirom na vrstu ustanove u kojoj su sugovornici/ce zaposleni te radni staž stručnih suradnika pedagoga.

Mišljenja pedagoga o važnosti ostvarivanja programa profesionalne orijentacije

Svi stručni suradnici pedagozi u 9 ustanova pokazali su izrazito zanimanje za profesionalnu orijentaciju te su naglasili kako smatraju ostvarivanje profe-

sionalne orijentacije izuzetno važnim i aktualnim u današnjem društvu brzih promjena koje se događaju unutar odgojno-obrazovnog sustava te tržišta rada. Većina sugovornika smatra kako se profesionalna orijentacija nedovoljno provodi unutar osnovnih i srednjih škola te navode kako šire društvo profesionalnoj orijentaciji ne pridaje veliku pozornost. Kao razloge zašto je profesionalna orijentacija važna sugovornici ističu problem neinformiranosti učenika o srednjim školama, fakultetima i tržištu rada. Sugovornici smatraju kako je profesionalna orijentacija važna jer se učenike informira o mogućnostima nastavka obrazovanja ili mogućnostima zapošljavanja. Dakle, kao što i Jelavić (1976) tvrdi profesionalno informiranje je najšira aktivnost unutar programa profesionalne orijentacije pa tako i među sugovornicima koji su sudjelovali u ovom istraživanju:

„Da, smatram važnim i smatram da se kod nas ne pridaje dovoljna važnost tome, jer djeca bi u osmom razredu trebali donijeti informiranu odluku i biti nekako svjesni toga da izbor srednje škole definira njihov život kako će izgledati kroz sljedeće četiri godine minimalno, a da ne govorimo o tome, da treba razmišljati malo i korak dalje, što kad završim?“ (P_O_6)

Također, osim neinformiranosti učenika ističu se i problemi nezainteresiranosti te nedovoljne zrelosti učenika za donošenje odluka. Tu se javljaju prve razlike u odgovorima između stručnih suradnika pedagoga zaposlenih u osnovnim i srednjim školama, ali i razlike u odgovorima između pojedinih stručnih suradnika pedagoga zaposlenih u srednjim školama. U osnovnim školama svi se sugovornici slažu kako učenici ne pokazuju dovoljan interes za profesionalnu orijentaciju i kako učenici nisu dovoljno zreli za samostalno donošenje odluka o profesionalnom izboru u VIII. razredu osnovne škole. Stoga se zaključuje kako je profesionalna orijentacija učenika itekako nužna u osnovnim školama kao i pomoć stručnih suradnika pedagoga prilikom usmjeravanja učenika prema željenom cilju. Međutim, u srednjim školama sugovornici navode kako su učenici uglavnom zainteresirani za informacije o mogućnostima nastavka obrazovanja ili zaposlenja, ali ističu i određene individualne razlike među učenicima s obzirom na njihove interese, motivaciju i aspiraciju kao vrlo bitne stavke prilikom ostvarivanja programa profesionalne orijentacije. U vezi s tim uočavaju se određene razlike među srednjim škola-

ma, a samim time i u realizaciji profesionalne orijentacije, s obzirom na vrstu srednje škole. Tako u nekim srednjim školama, prema mišljenjima sudionika istraživanja, učenici pokazuju izraziti interes za profesionalnu orijentaciju, dok u drugim školama baš i ne. Smatra se kako te razlike proizlaze iz vrste srednje škole, s obzirom na to da primjerice gimnazije usmjeravaju učenike prema nastavku školovanja, dok strukovne škole osposobljavaju učenike za određeno zanimanje. Iako svi sugovornici zaposleni u osnovnim školama imaju relativno kratak staž na mjestu stručnih suradnika pedagoga (od 3 do 8 godina), s obzirom na iskustvo rada u drugim srodnim područjima te vlastitim individualnim težnjama, poticajima i angažmanom, sugovornici P_O_6 i P_O_7 ističu kako veliki dio svoga rada u školi baziraju oko profesionalne orijentacije.

Većina sugovornika u osnovnim i srednjim školama smatra kako njihovi savjeti, preporuke i rad s učenicima pridonose i pomažu učenicima prilikom donošenja profesionalnih odluka. Posebno se to odnosi na neodlučne učenike koji imaju dvojbu hoće li studirati ili se zaposliti ili koji studij upisati i sl. Perin i Drobac (2010) navode kako veći broj učenika koji su koristili usluge profesionalne orijentacije smatra kako im je profesionalna orijentacija pomogla prilikom donošenja odluka o upisu srednje škole. Primjerice učenici u trogodišnjim strukovnim školama se u najvećoj mjeri izjašnjavaju kako im je profesionalna orijentacija pomogla prilikom donošenja odluke o upisu srednje škole (75,25 %), dok se učenici u gimnazijama u nešto manjoj mjeri izjašnjavaju kako im je profesionalna orijentacija pomogla prilikom donošenja odluke o izboru srednje škole (49,43%) (Perin i Drobac, 2010).

Dakle, uočava se kako su svi sugovornici u osnovnim i srednjim školama svjesni važnosti realizacije profesionalne orijentacije u školama. Uloga pedagoga u ostvarivanju profesionalne orijentacije varira i u osnovnim i srednjim školama, a razlike proizlaze upravo iz samoinicijativnosti i angažiranosti stručnih suradnika pedagoga na poslovima profesionalne orijentacije.

Načini provođenja profesionalne orijentacije u osnovnim i srednjim školama

Na temelju odgovora sugovornika dolazi se do zaključka kako se profesionalna orijentacija u osnovnim i srednjim školama realizira raznim metodama i oblicima rada. Ono što su svi sugovornici istaknuli je da se profes-

onalna orijentacija realizira najčešće u suradnji s CISOK-om² kao dijelom Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Stručnjaci iz CISOK-a drže predavanja, radionice i provode anketiranje učenika u školama ili učenici odlaze na individualna ili grupna savjetovanja u CISOK. Osim toga, rad na profesionalnoj orijentaciji temelji se na individualnim savjetovanjima učenika, ako učenici samostalno zatraže pomoć, te pripremanju učenika na radionice ili predavanja u organizaciji CISOK-a. U nekim se školama kao najčešći oblik realizacije profesionalne orijentacije ističe organizacija radionica na temu profesionalnoga izbora, kao primjerice *Studirati ili se zaposliti*. Ono što je zasigurno negativno je da samo nekolicina sugovornika održava i predavanja na temu profesionalne orijentacije. Radionice se i predavanja najčešće organiziraju na satovima razrednika.

„Imamo u školi radionice za određena zanimanja, dakle ja i psiholog usko surađujemo, dakle psiholog, i ja zajedno, sad sam tek dobila psihologicu, zadnjih dvije, tri godine, onda to radimo zajedno, dogovaramo termine, kako učenike odvesti, na koji način, tako da je suradnja, ja ne mogu reći vrlo, vrlo uspješna.“ (P_S_4)

U osnovnim i srednjim školama organiziraju se i gostujuća predavanja te posjete stručnih suradnika i djelatnika osnovnih škola srednjim školama na kojima predstavnici škola i fakulteta održe predavanje da bi učenicima prezentirali vlastitu školu, odnosno fakultet. Pojedine škole i fakulteti prosljeđuju brošure školama, a zatim ih stručni suradnici pedagozi prosljeđuju učenicima. Osim informiranja brošurama učenicima je dostupan i računalni alat Moj izbor: upitnik interesa i kompetencija. Isto tako, stručni suradnici pedagozi često organiziraju posjete određenim manifestacijama poput Sajma stipendija, Dana Sveučilišta i sl.

Svi sugovornici navode kako se profesionalna orijentacija provodi kombinacijom grupnoga i individualnoga savjetovanja. No, uočava se da se grupno savjetovanje češće provodi zbog lakše primjenjivosti i uštede vremena. Individualno se savjetovanje provodi u situacijama kada učenik samostalno zatraži pomoć te stručni suradnici pedagozi ističu kako češće provođenje individualnih razgovora s učenicima u vezi profesionalne orijentacije iziskuje

² CISOK (skraćeno od Centar za informiranje i savjetovanje o karijeri).

puno vremena. Rezultati ranije provedenoga istraživanja na 22 školska pedagoga zaposlena u državnim gimnazijama u Republici Hrvatskoj pokazuju kako školski pedagozi procjenjuju informiranje (95,5%), individualni rad (86,4%) te radionice (81,8%) kao najznačajnije tehnike i metode rada koje utječu na profesionalnu orijentaciju učenika, dok 54,5% školskih pedagoga procjenjuje važnost grupnoga savjetovanja kao najznačajnije metode (Šporčić Škrobonja, 2019).

Profesionalna orijentacija se u većini škola provodi na razini polugodišta od ožujka do lipnja. Sugovornica P_S_1 navodi kako se profesionalna orijentacija u srednjoj školi u kojoj je zaposlena provodi prema potrebama učenika, dakako, to se odnosi na situacije kada učenik samostalno zatraži pomoć, što sigurno vrijedi i za druge škole. Također, uočava se i pozitivna praksa u jednoj srednjoj školi, gdje rad na profesionalnoj orijentaciji započinje od početka školske godine da bi se učenike na vrijeme informiralo i pripremljeno za sve što ih očekuje u bliskoj budućnosti.

Dakle, realizacija profesionalne orijentacije u osnovnim i srednjim školama bazirana je na suradnji s CISOK-om. Uz suradnju s CISOK-om profesionalna orijentacija se najčešće provodi radionicama, gostujućim predavanjima, posjetima škola/fakulteta te samoinformiranjem učenika letcima ili brošurama. Program se ostvaruje grupnim savjetovanjem, ali svakako bi se u budućnosti stručni suradnici pedagozi trebali usmjeriti više i na individualne razgovore, posebno s neodlučnim učenicima ili učenicima s poteškoćama kojima je potrebna sustavna pomoć i podrška. Nadalje, u svim osnovnim te srednjim školama program profesionalne orijentacije trebao bi uključivati i niže razrede. U osnovnim školama barem VII. razrede, a u srednjim školama barem III. razrede. Prema Strugar i Čorak (2016) profesionalna orijentacija kreće od djetinjstva, traje tijekom cijeloga obrazovanja, pa sve do umirovljenja osobe.

Kompetencije potrebne za realizaciju profesionalne orijentacije

Većina se sugovornika smatra kompetentnima za provođenje profesionalne orijentacije. Dvoje sugovornika navode kako su djelomično kompetentni. Tu se uočavaju i razlike s obzirom na dužinu radnoga staža stručnih suradnika pedagoga. Sugovornici s radnim stažem preko 20 godina navode kako sebe smatraju kompetentnim zbog dugogodišnjega radnog iskustva i iskustva rada s učenicima oko profesionalne orijentacije.

„Pa ja mislim da imam kompetencije, da imam dovoljno, znanja i iskustva, ja čak to i volim raditi, mlade ljude informirati, imam dovoljna znanja i kompetencija, povezujemo se s fakultetima, surađujem, tako da mislim da ja to mogu vrlo dobro odraditi, i na satu i individualnim radom.“ (P_S_4)

Iako se većina sugovornika smatra kompetentnim, stručni suradnici pedagozi s kraćim radnim stažem ističu i potrebu neprestanoga učenja, informiranja i rada na usavršavanju kompetencija kako bi na sustavan i kontinuiran način usmjeravali učenike. Sugovornici P_S_2 i P_O_3 navode i problem preopterećenosti stručnih suradnika pedagoga dokumentacijom i poslovima koji nisu u njihovoj nadležnosti što im onemogućuje bavljenje poslovima profesionalne orijentacije. Jurić (2004) navodi nekoliko preduvjeta za rad na profesionalnoj orijentaciji: informiranost o sadržajima i tehnikama rada, bilježenje i praćenje događaja (osjetljivost na promjene), poznavanje mogućnosti i specifičnosti učenika, umnožavanje interesa učenika te zapažanje učenikovih sposobnosti. Sugovornici P_O_6 i P_O_7 ističu i problem nedostatne stručne potpore stručnim suradnicima u vidu dodatne edukacije, pa se uglavnom dodatna edukacija bazira na vlastitom angažmanu, informiranju i inicijativi. Iako, prema Dubravac Šigir (2011) stručni suradnici imaju zakonski utemeljene obveze i prava u području stručnoga usavršavanja u vidu profesionalne orijentacije.

Na pitanje koje kompetencije smatraju nužnim i značajnim sugovornici navode komunikacijske i organizacijske vještine te vještine procjene učenika, njegovih sposobnosti, interesa i motiva kao najznačajnije kompetencije. Sugovornik P_S_4 smatra kako pedagog mora biti stručnjak u svome poslu te bi trebao posjedovati širok raspon kompetencija, a prije svega ističe važnost osobne i stručne kompetencije. Prema Staničiću (2001) osobna komponenta pedagoga je izuzetno bitna za cjelokupno ozračje i funkcioniranje škole s obzirom na razinu prilagodbe, fleksibilnosti, kreativnosti te uvođenja inovacija u škole od strane pedagoga. Stručna kompetencija pedagoga odnosi se na poznavanje programa i metoda rada te u skladu s tim, na temelju vlastitoga stručnoga znanja, pedagog može utjecati na promjene u školi.

Zaključuje se kako se uglavnom sugovornici smatraju kompetentnim za profesionalnu orijentaciju. Dok sugovornici sa stažem dužim od 20 godina navode kako svoju kompetentnost duguju upravo radnom iskustvu, sugovornici s kraćim radnim stažem ističu i važnost potrebe dodatne edukacije te rada na

sebi. Kao najvažnije kompetencije sugovornici navode komunikacijske i organizacijske vještine te vještine procjene učenika. Prema tome, stavovi, interesi, vrijednosti te osobna motivacija svakog pedagoga utječu u znatnoj mjeri na (ne)promjene u školi, pa tako i na promjene u vezi profesionalne orijentacije. Svaki bi pedagog trebao raditi na razvijanju vlastitih osobnih i stručnih kompetencija kako bi posjedovao širok raspon kompetencija koje mu omogućuju podizanje kvalitete rada u školi.

Suradnja pedagoga s ostalim čimbenicima profesionalne orijentacije

Dakle, kao što je u radu već spomenuto, suradnja se najčešće odvija na relaciji osnovne/srednje škole i CISOK-a koji djeluje u okviru Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Svi sugovornici ističu kako je suradnja s CISOK-om izvrsna te kako stručnjaci iz CISOK-a obavljaju veliki dio posla oko informiranja, savjetovanja i praćenja učenika i njihovih potencijala. U suradnji s CISOK-om stručni suradnik pedagog ima ulogu koordinatora ili organizatora termina dolaska djelatnika CISOK-a u škole ili odlaska učenika u CISOK. Suradnja se ostvaruje anketiranjem profesionalnih namjera učenika u osnovnim i srednjim školama, mogućnostima individualnoga i grupnoga savjetovanja, informiranjem računalnim programima i internetom kako bih se otkrili oni učenici kojima je potrebna specifična pomoć u vidu profesionalne orijentacije.

„Mi jako puno surađujemo s CISOK-om, tamo radi dobra ekipa mladih psihologa, tako da intenzivno radimo i jako je uspješna i dobra suradnja, tijekom cijele godine.“ (P_S_4)

Osim suradnje s CISOK-om, suradnja unutar škole se odvija sa stručnim suradnicima psiholozima te razrednicima. Satovima razredne zajednice razrednici imaju priliku saznati o učenikovim željama, interesima i sklonostima prema određenom zanimanju ili nastavku obrazovanja. Stoga je koordinacija stručnih suradnika pedagoga s nastavnicima/razrednicima nužna, s obzirom na to da nastavnici provode veliki dio vremena s učenicima. Prema Juriću (2004) stručni suradnik pedagog mora upoznati učenike sa zadacima profesionalnoga informiranja, izvještavati nastavnike o uspješnim akcijama, odabrati područja koja će obraditi u nastavi sa stajališta profesionalne informiranosti i sl. Uočava se kako je dobra suradnja i koordinacija svih dionika odgojnog-

obrazovnoga sustava nužna kako bi se profesionalna orijentacija provodila na uspješan i sustavan način te kako bi se dobila kompletna slika o specifičnostima učenika. Perin i Drobac (2010) navode kako profesionalna orijentacija dobiva puni smisao kad postane cilj cjelokupne škole. Sugovornik P_S_4 ističe važnost suradnje stručnog suradnika pedagoga s ravnateljem škole kao ključ uspjeha rada u svakoj školi. Također, suradnja se ostvaruje između pojedinih osnovnih i srednjih škola te između srednjih škola i visokih učilišta posjetima ili organizacijom gostujućih predavanja. Ono što je zasigurno negativno je da samo u jednoj srednjoj školi (gimnaziji) postoji konkretna suradnja (izvan stručne prakse) s tvrtkom koja učenicima pruža mogućnost studiranja, stipendiranja te zaposlenja nakon završetka studija. Smatra se kako bi takvi oblici suradnje trebali postati češća praksa i u ostalim srednjim školama s obzirom na visoku razinu zainteresiranosti učenika. U strukovnim školama postoji vid suradnje stručnom praksom koju organizira škola s određenim gospodarskim jedinicama, obrtima i sl.

Nadalje, u osnovnim školama suradnja se ostvaruje i sa školskim medicinskim timom kako bi se učenike sa zdravstvenim poteškoćama usmjeravalo prema njihovim specifičnostima. Nakon toga, u suradnji sa školskim medicinskim timom i HZZ-om, učenici s poteškoćama na temelju propisane dokumentacije ostvaruju dodatne bodove ili pravo izravnog upisa u određena zanimanja. Također, suradnja se s HZZ-om ostvaruje i u vidu identifikacije darovitih učenika testiranjem znanja, sposobnosti te psihologijskim intervjuom kako bi se darovitim učenicima omogućila primjerena podrška.

Svi sugovornici navode kako se suradnja ostvaruje i s roditeljima učenika. Suradnja se odvija individualno kada roditelji samostalno dolaze u školu zbog određenih nejasnoća ili određenih tehničkih problema poput upisa u sustav, lozinke i sl. Drugi oblik suradnje je u vidu skupnih roditeljskih sastanka za učenike završnih razreda osnovnih i srednjih škola gdje stručni suradnici pedagozi najčešće pomažu razrednicima u organizaciji roditeljskih sastanka. S obzirom na to da roditelji najbolje poznaju svoju djecu te provode s djecom najviše vremena, suradnja s roditeljima te njegovanje partnerskih odnosa može doprinijeti kvalitetnijem informiranju, savjetovanju i praćenju učenika. Prema Juriću (2004) roditelje treba poučiti i upoznati kako razvijati interese svoga djeteta, kako ga pravilo upoznati s ljudskim radom, otkriti sposobnosti i želje, kako razgovarati o zanimanjima i sl.

„... obavezno su roditelji uključeni, na roditeljskim sastancima, upućujemo roditelje, kako, gdje i koje dijete upisati, a mogu doći i individualno, imaju popis, gdje ispunjavaju anketu, o svojim ambicijama i ambicijama svoje djece, što i kamo nakon srednje škole.“ (P_S_4)

Suradnja u području profesionalne orijentacije može se podijeliti na suradnju s vanjskim dionicima profesionalne orijentacije (CISOK, gospodarske jedinice, liječnici, roditelji) te unutrašnjim dionicima (nastavnici, razrednici, druge škole i sl.). Uočava se kako je suradnja s CISOK-om izuzetno kvalitetna prije svega u vidu profesionalne orijentacije neodlučnih učenika i učenika sa zdravstvenim poteškoćama, a također je bitna i suradnja sa školskim medicinskim timom prilikom dobivanja podataka o zdravstvenom stanju učenika. Suradnja s gospodarskim jedinicama svakako bi trebala biti bolja, odnosno potrebija je kvalitetnija i šira mreža povezanosti s tvrtkama, obrtima, komorama, civilnim udrugama i sl., kako bi učenici iz prve ruke dobili povratne informacije i mogućnosti za nastavak obrazovanja ili zapošljavanje. Također, zaključuje se kako bi svaka škola zasebno i svi njezini dionici morali kontinuirano raditi na profesionalnoj orijentaciji kako bi ona bila učinkovita i uspješno prilagođena ciljevima škole. Suradnja s roditeljima djece je od izuzetne važnosti s obzirom na utjecaj i ulogu roditelja u djetetovu životu.

Prednosti i poteškoće prilikom ostvarivanja programa profesionalne orijentacije

Svi sugovornici iz osnovnih i srednjih škola smatraju kako postoje pozitivni učinci ostvarivanja profesionalne orijentacije među učenicima. Zaključuje se kako pravovremena identifikacija problema, informiranje i savjetovanje učenika te zajednički rad škole i ostalih čimbenika na realizaciji profesionalne orijentacije ima mnoštvo pozitivnih utjecaja na učenike. Sugovornici navode kako učenici postaju informiraniji, motiviraniji te osvješteniji nakon provođenja profesionalne orijentacije. Upravo prednosti realizacije profesionalne orijentacije leže u ranije spomenutim problemima koji se javljaju u vidu nedovoljne zainteresiranosti, zrelosti i informiranosti učenika. Stoga su prednosti utemeljene upravo na prevladavanju tih problema ili nedostatka.

„Postoji određeni broj učenika koji osvijesti sebi neke stvari, situacije i koji onda donesu bolju odluku i ja se od kada sam učitelj bila, povodim jer sam započela svoj staž u školi kao učitelj njemačkog jezika, i ja se uvijek povodim time da neka ja doprem do jednog djeteta, to je jedno dijete više nego što je bilo prije, jedno, jedno, dvoje, deset, što više to bolje, naravno, al' jedno je opet bolje nego nijedno.“ (P_O_6)

Na pitanje uočavate li određene poteškoće prilikom ostvarivanja profesionalne orijentacije 5 sugovornika odgovora da ne primjećuje nikakve veće poteškoće ni prepreke prilikom realizacije profesionalne orijentacije te smatraju kako je ostvarivanje profesionalne orijentacije trenutno na zadovoljavajućoj razini. Ostali sugovornici su pak nešto kritičniji te smatraju kako poteškoće nastaju uglavnom u radu s roditeljima učenika, odnosno u ostvarivanju suradnje i aktivnosti profesionalne orijentacije. Neki sugovornici smatraju kako je najveća prepreka slabi odaziv roditelja na roditeljske sastanke te nedostatna podrška roditelja ili veliki pritisak koji roditelji stvaraju na učenike. Prema Šverko (2012) obrazovna pozadina i zanimanje roditelja u velikoj mjeri utječu na učenike i njihove odluke, a tu se pojavljuju i čimbenici poput: društvenoga statusa, visina dohotka, broj članova obitelji, spol djeteta, zaposlenost roditelja i sl., koji u velikoj mjeri utječu na odluku o profesionalnom izboru. Sugovornici spominju i probleme poput: preopterećenosti stručnih suradnika administrativnim obvezama i nedostatak vremena za ostvarivanje profesionalne orijentacije, nezainteresiranost učenika te određene manje probleme tehničke prirode.

Kao mogućnosti za unaprjeđenje programa profesionalne orijentacije većina sugovornika navodi mogućnost bolje suradnje stručnih službi unutar same škole, veću angažiranost i inicijativnost svih dionika škole (pedagoga, psihologa, nastavnika, ravnatelja itd.). Sugovornik P_S_4 navodi kao mogućnost unaprjeđenja programa profesionalne orijentacije i praćenje učenika nakon obrazovanja/odlaska iz škole te na temelju povratne informacije od učenika mijenjanje određenih nedostataka unutar programa profesionalne orijentacije. Nekolicina sugovornika u osnovnoj školi navodi kako bi se profesionalnom orijentacijom u budućnosti trebalo obuhvatiti učenike V. i VI. razreda. Sugovornik P_O_6 navodi primjere pozitivne prakse u susjednim zemljama, gdje postoje nastavni predmeti u vezi profesionalne orijentacije te smatra kako bi se trebalo raspitati o učinkovitosti takvih predmeta te ih implementirati i u

naš odgojno-obrazovni sustav. Nacionalni okvirni kurikulum predlaže (2010) Profesionalnu orijentaciju i vlastitu budućnost kao jedan od fakultativnih predmeta u srednjoj školi koji nije obavezan, ali ga učenici mogu upisati te tako olakšati odluku o profesionalnom izboru nakon srednje škole. Međutim, postavlja se pitanje događa li se takva praksa u našim školama?! Prema Perin i Drobac (2010) u Danskoj i Grčkoj profesionalna je orijentacija uključena u sve ili većinu predmeta kurikuluma. Sugovornik P_S_5 smatra kako bi škole trebale uvrstiti u godišnji plan i program odrednice koje se dotiču profesionalne orijentacije, primjerice, volonterskim aktivnostima ili humanitarnim akcijama. Prema godišnjem planu i programu stručni suradnici pedagozi moraju određeni dio sati u godini posvetiti profesionalnoj orijentaciji. Međutim, određene zakonske regulative i norme ne definiraju ni opsege aktivnosti ni kriterije za pružanje tih usluga, stoga svaka škola i stručni suradnici imaju mogućnost po vlastitom nahođenju i kapacitetima definirati aktivnosti profesionalne orijentacije (Gregurović i Lukić, 2014).

Dakle, aktivnosti profesionalne orijentacije su itekako značajne za učenike s obzirom na to da su učenici uglavnom slabo informirani u vidu donošenja profesionalnih odluka. Više od polovice sugovornika ne uočava nikakve poteškoće prilikom ostvarivanja profesionalne orijentacije. Ostalih 4 sugovornika poteškoće uglavnom vide u nedostatnoj podršci roditelja te pritisku koji roditelji stvaraju na djecu. Kao prijedloge za poboljšanje većina sugovornika smatra kako bi suradnja između svih čimbenika profesionalne orijentacije (vanjskih i unutarnjih) trebala biti kvalitetnija i organiziranija. Također se primjećuje kako postoje razne mogućnosti za ostvarivanje profesionalne orijentacije, obveznim nastavnim predmetima i međupredmetnim temama, dopunskom ili dodatnom nastavom, izvanškolskim aktivnostima, fakultativnim predmetima i sl. No, koliko će se pojedina škola posvetiti profesionalnoj orijentaciji to ovisi o angažmanu i uključenosti svih dionika unutar škole.

ZAKLJUČAK

Rezultati ukazuju na osviještenost stručnih suradnika pedagoga o važnosti ostvarivanja profesionalne orijentacije te mogućih negativnih posljedica na učenike u slučaju ne provođenja programa. Upravo su bolja informiranost, osviještenost te motivacija učenika glavne prednosti ostvarivanja profesio-

nalne orijentacije. Iako se na temelju izjava sugovornika zaključuje kako se profesionalna orijentacija smatra važnom te se provodi unutar njihovih ustanova, uočava se da se u pojedinim ustanovama profesionalnoj orijentaciji i ne pridaje veliko značenje. Dakle, razlike ne proizlaze samo na relaciji osnovna - srednja škola, razlike se pojavljuju i između pojedinih osnovnih škola, ali i srednjih škola. Koliko će se određena škola posvetiti poslovima profesionalne orijentacije ovisi o suradnji svih dionika unutar škole, a tu je uloga stručnih suradnika pedagoga kao pokretača (ne)promjena u svakoj školi dragocjena. Stručni suradnik pedagog kao jedan od ključnih nositelja odgojne-obrazovne djelatnosti u svakoj školi ima važnu ulogu u realizaciji profesionalne orijentacije te zasigurno ima mogućnost da svojim savjetima, preporukama i informiranjem pomogne učenicima prilikom donošenja odluke o izboru zanimanja ili daljnjem obrazovanju, a posebno onim neodlučnim učenicima te učenicima sa zdravstvenim poteškoćama.

Na kraju treba spomenuti da istraživanje, s obzirom na to da je provedeno kvalitativnom metodom polustrukturiranoga intervjua, ima i određena ograničenja, odnosno rezultati istraživanja se ne mogu primijeniti na sve stručne suradnike pedagoge. Zasigurno bi se u budućnosti slična istraživanja trebala usmjeriti na proširenje uzorka na veći broj stručnih suradnika pedagoga, ali trebalo bi uključiti i učenike te njihove roditelje kako bi se saznala i njihova mišljenja o ostvarivanju programa profesionalne orijentacije.

LITERATURA

- BABAROVIĆ, T., I. ŠVERKO. (2011). Profesionalna zrelost učenika viših razreda osnovnih škola. *Suvremena psihologija*. 11(1): 91–109. <https://hrcak.srce.hr/83110> (pristupljeno 2. travnja 2020.).
- BOGDANOVIĆ, M. (2009). Prilog primarnoj profesionalnoj orijentaciji: kako do bolje povezanosti sa stvarnim životom? *Napredak*. 150(2): 224–249. <https://hrcak.srce.hr/82801> (pristupljeno 4. travnja 2020.).
- DUBRAVAC ŠIGIR, M. (2011). Profesionalno usmjeravanje u obrazovnom sustavu. U: *80 godina cjeloživotnog profesionalnog usmjeravanja u Republici Hrvatskoj: Novi izazovi i pristupi* (16–26). Zagreb: Hrvatski zavod za zapošljavanje.

- GERMEIJS, V., K. VERSCHUEREN. (2006). High School Students' Career Decision-Making Process: Development and Validation of the Study Choice Task Inventory. *Journal of Career Assessment*. 14 (4): 449–471.
- GREGUROVIĆ, M., N. LUKIĆ. (2014). *Istraživanje postojećih kapaciteta osnovnih i srednjih škola za provedbu profesionalnog usmjeravanja*. Zagreb: Agencija za mobilnost i programe Europske unije. https://www.mobilnost.hr/cms_files/2015/07/1438258167_2014istrazivanje-kapaciteta-u-os-i-ss-za-prof-usmje.pdf (pristupljeno 4. travnja 2020.).
- IVANOVIĆ, M., I. RAJIĆ – STOJANOVIĆ. (2012). *Povezanost socioekonomskog statusa roditelja i profesionalnih namjera učenika osmih razreda osnovne škole*. Zagreb: Hrvatski zavod za zapošljavanje. <https://www.cisok.hr/wp-content/uploads/2019/05/> (pristupljeno 23. ožujka 2020.).
- JAKELIĆ, F. (1966). *Profesionalna orijentacija i mogućnosti njenog ostvarivanja u osnovnoj školi*. Split: Udruženje za profesionalnu orijentaciju Hrvatske Sekcija Split.
- JELAVIĆ, F. (1976). Profesionalna orijentacija kao pedagoška kategorija. U: Tarbuk, D. (ur.). *Profesionalna orijentacija kao pedagoška kategorija (7–12)*. Zagreb: Interesna zajednica za zapošljavanje Zagreb i Sisak.
- JURIĆ, V. (2004). *Metodika rada školskog pedagoga*. Zagreb: Školska knjiga.
- KAURINOVIĆ, K., V. PERIN, M. SANTINI. (2014). Profesionalno usmjeravanje odraslih i njegova primjena u Hrvatskoj, Austriji i Finskoj, *Acta laderatina*. 11(1): 35–47. <https://hrcak.srce.hr/file/280171> (pristupljeno 2. travnja 2020.).
- LANČIĆ, F., S. MAJSKI - CESAREC, V. MUSIL. (2010). Školsko i profesionalno usmjeravanje učenika s kroničnim bolestima i drugim poremećajima zdravlja. *Arhiv za higijenu rada i toksikologiju*. 61(3): 323–332. <https://hrcak.srce.hr/58444> (pristupljeno 2. travnja 2020.).
- MARUŠIĆ, S. (1986). *Profesionalni razvoj*. Zagreb: Školske novine.
- MARUŠIĆ, S. (1990). *Motivacija za rad i profesionalni razvoj*. Zagreb: Ekonomski institut.
- MILAS, G. (2009). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Zagreb: Naklada Slap.
- NOVAKOVIĆ, M. (1976). Projekcija razvoja profesionalne orijentacije u odgojno-obrazovnim ustanovama sisačko-banijskog područja. U: Tarbuk, D. (ur.), *Profesionalna orijentacija kao pedagoška kategorija (21–27)*. Zagreb: Interesna zajednica za zapošljavanje Zagreb i Sisak.

- PAĐEN, B. (2011). Pregled razvoja sustava profesionalnog usmjeravanja u Hrvatskoj. U: *80 godina cjeloživotnog profesionalnog usmjeravanja u Republici Hrvatskoj: Novi izazovi i pristupi* (7–10). Zagreb: Hrvatski zavod za zapošljavanje.
- PERIN, V., I. DROBAC. (2010). Profesionalno usmjeravanje kao pedagoška zadaća škole. *Acta Iadertina*. 7(1): 59–78. <https://hrcak.srce.hr/file/280100>. (pristupljeno 29. ožujka 2020.).
- PERRY, N., Z. VANZANDT. (1999). *Razmisli o budućnosti. Školski program profesionalnog razvoja za osnovne škole*. Zagreb: Razbor.
- ROZMARIĆ, A. (1976). Profesionalna orijentacija u osnovnoj školi. U: Tarbuk, D. (ur.), *Profesionalna orijentacija kao pedagoška kategorija* (12–16). Zagreb: Interesna zajednica za zapošljavanje Zagreb i Sisak.
- SIKIRIĆ, P. (2020). *Profesionalna orijentacija iz perspektive stručnih suradnika pedagoga*. Neobjavljeni diplomski rad. Sveučilište u Zadru: Zadar.
- STRUGAR, V., M. CINDRIĆ. (2004). Učenički profesionalni interesi i upis učenika u srednju školu. *Napredak*. 145 (4): 405–413. <https://www.bib.irb.hr/189746> (pristupljeno 5. travnja 2020.).
- STRUGAR, V., T. ČORAK. (2016). *Odgojem do profesionalne zrelosti*. Zagreb: Grafika Markulin.
- ŠPORČIĆ ŠKROBONJA, M. (2019). *Pedagog i profesionalno usmjeravanje u državnim gimnazijama u Republici Hrvatskoj*, Diplomski rad, Rijeka: Sveučilište u Rijeci. <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ffri%3A1708> (pristupljeno 3. veljače 2020.).
- ŠVERKO, B. (2012). *Ljudski potencijali: usmjeravanje, odabir i osposobljavanje*. Zagreb: Hrvatska Sveučilišna naklada.
- VIZEK VIDOVIĆ, V. I D. POTOČNIK. (2013). Mogućnosti i perspektive početnog obrazovanja savjetnika u profesionalnom usmjeravanju u Republici Hrvatskoj. Euroguidance centar Hrvatska: Institut za društvena istraživanja. https://www.mobilnost.hr/cms_files/2015/07/1438258259_2013euroguidance-idi-rezultati-istrazivanja-1.pdf (pristupljeno 4. veljače 2020.).
- VUJIČIĆ, V. (2013). *Opća pedagogija: novi pristup znanosti o odgoju*. Zagreb: Hrvatski pedagoško - književni zbor.
- ZEĆIREVIĆ, M. (2011). Cjeloživotno profesionalno usmjeravanje u Republici Hrvatskoj s aspekta Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. U: *80 godina cjeloživotnog profesionalnog usmjeravanja u Republici Hrvatskoj: Novi izazovi i pristupi* (28–35). Zagreb: Hrvatski zavod za zapošljavanje.

PROFESSIONAL ORIENTATION AS PART OF THE WORK OF A SCHOOL PEDAGOGUE

Rozana PETANI

University of Zadar - Department of Pedagogy

Ana Marija IVELJIĆ

University of Zadar - Department of Pedagogy

Petar SIKIRIĆ

SUMMARY

KEYWORDS:

*primary school,
professional orientation,
school pedagogue,
secondary school, students*

There is no man who has not at least once in his life encountered decisions of professional choice on continuing education or employment. Such decisions can largely determine his future, his material and social position, and thus the future of the wider community. Given this, it is very important that the educational system responds well to the challenges of professional development. In the period of completion of primary and secondary school, students are faced with decisions making that can determine their future and life. Therefore, educational institutions in cooperation with the family and other factors of professional orientation have a key role in helping students in solving problems they encounter in choosing a profession or further education. School pedagogue should professionally inform and advise students, taking into account their specifics, preferences, interests and abilities, at the same time aware of the constant changes that occur in the labor market where certain professions are dying out, but also new ones are emerging. Therefore, precisely because of this, the role of the school pedagogue in the field of professional orientation is extremely important and valuable, especially in those schools where the pedagogue is the only professionalist.

The aim of this paper was to examine the opinion and experiences of school pedagogues on the implementation of professional orientation programs for students in primary and secondary schools in the city of Zadar. The research was conducted by the qualitative method of semi-structured interview. The results showed that school pedagogues are aware of the importance of achieving professional orientation, and they use various methods and forms of work in the implementation of

professional orientation programs. Furthermore, the research showed that there are minor differences in the work of professional orientation with regard to the type of institution and the work experience of pedagogues. The differences mainly arise with regard to the commitment, initiative, attitudes, values and motivation of school pedagogues in the implementation of professional orientation programs. In addition, the implementation of vocational guidance programs requires direct work with students and cooperation with teachers, parents, the Employment Service and other external and internal factors of vocational guidance.